

Справа «Крістін Гудвін проти Сполученого Королівства» (Christine Goodwin v. the United Kingdom)

У рішенні, ухваленому 11 липня 2002 року у справі *«Крістін Гудвін проти Сполученого Королівства»*, Суд постановив, що:

- мало місце порушення ст. 8 Конвенції щодо права на повагу до приватного і сімейного життя;
- було порушено ст. 12 Конвенції (право на одруження та створення сім'ї);
- не мало місця порушення ст. 13 Конвенції (право на ефективний засіб правового захисту).

Суд дійшов висновку, що сам факт визнання порушення становить достатню компенсацію моральної шкоди, спричиненої заявниці, та призначив сплатити їй 39 000 євро у відшкодування судових витрат.

Обставини справи

Заявниця, Крістін Гудвін, громадянка Сполученого Королівства, народилася 1937 року та є транссексуалом (унаслідок операції її стать було змінено з чоловічої на жіночу).

Заявниця стверджувала, що вона зіткнулася із низкою проблем та з статевою зневагою на роботі в період проведення відповідних операцій зі зміни її статі та після їх закінчення. Так, у неї виникли труднощі зі сплатою внесків на соціальне страхування. Оскільки юридично вона все ще вважалася чоловіком, то беззаперечним був їй обов'язок сплачувати страхові внески до 65-річного віку. Якщо б їй офіційно визнали жінкою, такий обов'язок припинився б у момент досягнення нею 60 років (квітень 1997 року). Крім того, вона була змушена вжити заходів для того, щоб безпосередньо сплачувати згадані внески, аби уникнути зайвих запитань з боку роботодавця. Заявниця також стверджувала, що збереження за нею попереднього номеру соціального страхування створювало для її роботодавця можливість встановити те, що раніше вона працювала під іншим ім'ям і з іншою статтю, а це означало б переслідування і приниження їй гідності.

Зміст рішення Суду

Заявниця оскаржувала відсутність юридичного визнання їй післяопераційного статусу, а так само відсутність юридичного регулювання статусу транссексуалів в цілому. Заявниця, зокрема, стверджувала, що труднощі, з котрими вона зіткнулася у сфері соціального страхування, пенсійного забезпечення, працевлаштування та сімейно-шлюбних відносин, становлять порушення ст. ст. 8, 12, 13 та 14 Конвенції.

Попри перенесені операції, які фактично змінили стать заявниці, її юридичний статус як чоловіка не змінився. Це, без сумніву, вплинуло на життя заявниці, зокрема, у соціальній, пенсійній та інших сферах. Серйозним втручанням у приватне життя слід вважати, на думку заявниці, і невідповідність соціальної дійсності існуючому правовому регулюванню, котре ставило транссексуалів в аномальне становище, коли вони відчували зневагу та приниження своєї гідності. Не дивлячись на відсутність остаточних наукових висновків щодо причин транссексуалізму, Суд схильний брати до уваги міжнародне визнання цього явища. Неможливість повного набуття біологічних характеристик протилежної статі для транссексуала не є істотно важливою. Суд відзначив чітку й послідовну тенденцію, відповідно до якої суспільство не лише визнає транссексуалів як своїх членів, але й прагне до юридичного визнання статусу такої категорії осіб. У даній справі Суду не було подано жодних даних, котрі б свідчили про можливу шкоду, що її зазнали треті особи від факту внесення відповідних змін у документи заявниці. Більше того, стало відомим, що Уряд Сполученого Королівства обговорює питання реформи системи обліку громадян з метою зміни правового статусу транссексуалів. Не зважаючи на те, що рівень проблем і труднощів, з якими зіткнулася заявниця, не був настільки серйозним, як у справі *«Б. проти Франції»* (*B v. France*), рішення Суду від 25 березня 1992 року, Серія А, № 232), Суд все ж таки підкреслив, що головною метою Конвенції є захист людської гідності і людської свободи. Принцип свободи особи є визначальним при тлумаченні положень ст. 8 Конвенції. Тому

право особи змінювати свій особистий статус є беззаперечним і перебуває під захистом Конвенції. У ХХІ столітті захист прав транссексуалів на вільний фізичний та моральний розвиток не може гальмуватися під приводом необхідності вивчення усіх аспектів цієї проблеми. Підтвердженням цього висновку на національному рівні слугує доповідь Міжвідомчої робочої групи з питань транссексуалів та рішення апеляційного суду у справі *«Белінгер проти Белінгера»* (EWCA Civ 1140 [2001]).

Суд належно оцінив складність імплементації будь-яких істотних соціальних змін у систему обліку та реєстрації громадян та усвідомлює наявність низки проблем, що викликаються такою імплементацією. Однак такі проблеми, як засвідчила згадана доповідь, можна вирішувати. Беручи до уваги відсутність якихось істотних проблем чи труднощів для суспільства у зв'язку з юридичним визнанням нового статусу транссексуалів, Суд дійшов висновку, що суспільству й державі слід толерантно ставитися до такої категорії осіб, до їх гідності. Попри неодноразові зауваження Суду (перше 1986 року, останнє – 1998 року) щодо існування цих проблем в Сполученому Королівстві, національним Урядом не було зроблено нічого для їх вирішення. Враховуючи це, Суд дійшов висновку про необґрунтованість посилання Уряду на своє право за власним розсудом вирішувати проблеми правового регулювання статусу транссексуалів. Зважаючи на це, Суд встановив відсутність справедливого балансу між інтересами суспільства та заявниці у даному випадку. Отже, мало місце порушення ст. 8 Конвенції.

Суд не був переконаний у тому, що право чоловіка та жінки на одруження, закріплене у ст. 12 Конвенції, можна тлумачити, ґрунтуючись виключно на біологічному трактуванні термінів. Суд відзначив істотні соціальні зміни в інституті шлюбу, які мали місце від моменту прийняття Конвенції, а також звернув увагу на радикальний прорив у галузі транссексуалізму, котрий став можливим завдяки досягненням медицини та науки в цілому. Як уже було встановлено Судом, біологічний фактор не може бути визначальним при вирішенні питання про юридичний статус особи транссексуала. Очевидною є наявність й інших факторів, як-от: визнання медициною та відповідними органами держав-учасниць можливості зміни статі, належне лікування, зокрема через хірургічне втручання, котре дозволяє максимально надати відповідній особі ознак статі, яку вона набуває, індивідуальна оцінка транссексуалом своєї нової соціальної ролі тощо. У світлі викладеного для Суду було важливим вирішити питання про те, чи може зміна статі означати у даному випадку неможливість заявниці повною мірою реалізувати своє право на одруження. Насамперед, Суд відзначив, що було б невірним стверджувати, що транссексуали позбавлені права на одруження взагалі, оскільки, якщо юридично вони залишаються представниками своєї «першої» статі, то цілком реальним є їхнє право одружитися із представником протилежної (стосовно «першої») статі. Заявниця у даній справі стала жінкою і прагнула одружитися лише з чоловіком. Оскільки зробити цього вона не могла, то підставними є її твердження про те, що внаслідок цього спотворюється сама сутність її права на одруження. Суд не вважав за можливе залишити вирішення такого важливого питання в межах розсуду держав-учасниць. Держави-учасниці на власний розсуд можуть встановлювати додаткові умови вступу у шлюб транссексуалів, наприклад, надання відповідної інформації іншому з подружжя, однак повне обмеження цього права не належить до їх повноважень. Таким чином, мало місце порушення ст. 12 Конвенції.

Суд не вважав за необхідне розглядати дану справу на предмет окремого порушення ст. 14 Конвенції, оскільки усі скарги заявниці з цього приводу були достатньою мірою вирішені при розгляді питання про порушення ст. 8 цього Акта.

З приводу твердження заявниці про порушення ст. 14 Конвенції Суд зауважив, що, починаючи з 2 жовтня 2000 року, коли набрав чинності Закон (Акт) про права людини від 1998 року, вона могла звернутися до національного суду із відповідними скаргами. Отже, ст. 14 Конвенції порушена не була.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та

місцевого самоврядування АПрН України О. О. Бекетовим, Р. М. Москалем, Н. П. Ничай, М. Ю. Пришляк, Т. І. Пашуком, М. Б. Рісним, А.-М. Я. Хом'як.